

УДК 7.04:7.071.1(477)

Корнійчук С. – студ. кафедри
культурології РДГУ**НАЦІОНАЛЬНА СТИЛІСТИКА У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА БОЙЧУКА:
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Історичні передумови, що склалися на початку ХХ століття сприяли проникненню в Україну мистецтва Західної Європи – авангарду, який укорінився у вітчизняній художній культурі, отримавши своєрідне звучання та інтерпретацію на основі місцевої традиції. У цей час в українському образотворчому мистецтві формується плеяда молодих митців, що невдовзі стають всесвітньо відомими художниками, графіками, скульпторами – Казимир Малевич, Олександр Мурашко, Олександра Екстер, Давид Бурлюк, Василь Седляр, Георгій Нарбут, Олекса Новаківський, Олександр Архипенко та ін. Вони не лише підняли та відродили національну культуру, її традицію, а й стали новаторами українського мистецтва, вивели його на світову арену.

На тлі бурхливих мистецьких збурень перших десятиліть ХХ ст. у вітчизняній культурі зростає неординарний талант художника Михайла Бойчука, постать якого є однією з ключових в українському авангарді. Адже потужний мистецький талант, організаторські здібності та педагогічний хист сприяли тому, що він зумів згуртувати навколо себе яскраві творчі особистості, котрі залишили виразний слід у вітчизняному мистецтві.

У сучасних умовах розвитку культури України зростає інтерес до авангардних течій ХХ століття, оскільки у них своєрідним чином відобразилася національна стилістика українського образотворення. Саме тому звернення до творчості Михайла Бойчука – одного з корифеїв українського авангарду – *є актуальним*.

Нині до творчості М.Бойчука апелюють і художники, і науковці. У його роботах вони черпають розуміння українського образотворчого стилю, віднаходять усе нові й нові грані його вираження. Найбільш ґрунтовний аналіз творчості М.Бойчука здійснили науковці доби державної незалежної України, хоча відновити та повернути втрачений шар культури не зовсім вдасться. Так, Т.Басанець присвятила свою розвідку аналізу діяльності Одеської майстерні М.Бойчука [1]. О.Ковальчук, Я.Кравченко у своїх дослідженнях розкривають творчість майстра та його учнів [5, 6]. Символікою композицій робіт бойчукістів цікавиться мистецький критик Г.Міщенко і цій проблемі присвячує свою роботу [7]. Значний внесок у популяризацію творчості Михайла Бойчука та інших художників-авангардистів вносить своїми працями Роман Яців [2-4].

Аналізуючи літературу ще раз переконуємося про недостатню розробку як культурного тла, так і мистецьку ситуацію українського авангарду першої третини ХХ ст. Усе це дає підстави звернутись до комплексного аналізу творчої спадщини М.Бойчука

Метою дослідження є виокремлення у творчості М.Бойчука характерних рис національної стилістики. Адже у своєму художньому доробку він підняв на якісно вищий щабель українське малярство, сполучивши між собою народну традицію, візантизм, іконопис та створивши тим самим новий напрям – неовізантизм.

Становлення художнього стилю Михайла Бойчука відбувалося під впливом українського села з його неповторною автентичною культурою, традиціями, побутом, етнографією. Завдячуючи сільському вчителю малювання, М.Бойчук отримав можливість навчатися живопису у Ю.Панькевича, відомого на той час львівського живописця. Саме він познайомив ще зовсім юного Бойчука з іконописом та книжковою мініатюрою. Надзвичайно вплинув на формування творчого стилю художника відомий український церковний діяч, меценат Андрій Шептицький, котрий став покровителем молодого таланту. Митрополит зацікавив свого підопічного історією вітчизняного іконопису, знайомив його із своєю теорією відродження української національної свідомості.

Художні та світоглядні засади творчості Бойчука формувалися також під впливом європейської освіти. Перебування у світових культурно-мистецьких центрах (Краків, Відень, Флоренція, Равена, Венеція, Париж) сприяли акцентуванню молодим художником нових авангардних віянь, які він творчо реалізував, приїхавши в Україну. У цьому потоці нових авангардних практик М.Бойчука захопився вивченням візантійської традиції, що була орієнтиром для багатьох художників початку ХХ ст. Неовізантизм зі своєю сакральною тематикою втягував у свої ряди все нових і нових прихильників. Однак відродження іконографії в її давньому розумінні, але не як копії вже створеного, є заслугою Михайла Бойчука. Він вивчав стародавні методи творення іконописного мистецтва і можливості їх пристосування до сучасних умов і матеріалів. Його ідеєю було поєднати пластичні основи візантійського стилю з новим, тобто авангардним мистецтвом. Митець шукав суть, спрощуючи форму, лаконізував зображення, відкидав усе не головне, прагнучи зберегти символ образу, котрий би і став головним у образотворчому мовленні. Ось чому для творчості М.Бойчука характерне поєднання українського народного і візантійського малярства, середньовічної іконописної традиції та стародавнього асирійського, єгипетського мистецтва. Головними ознаками творчої спадщини художника вважають не лише викінчену форму, а й колір, який виступає у роботах ще й як символ, що також наближує їх до іконопису. Монументальними є не лише фрескові роботи, а й станкові. Незважаючи на камерні розміри, картини М.Бойчука характеризуються величчю, силою, масштабністю. Таке враження від станкових творів складається, мабуть, ще й і тому, що написані, вони згідно до традиції монументального мистецтва, яке так захопило художника ще з юності, під час подорожі до Італії, де він мав можливість познайомитися з оригіналами робіт титанів епохи Відродження;

Надзвичайно цікавою є особистість М.Бойчука як педагога. Він був не лише геніальним художником, але й чудовим лідером, духовним наставником. Ще будучи зовсім молодим, проживаючи у Парижі, він об'єднав навколо себе однодумців, створивши школу, саме тут розвинув свою педагогічну концепцію, що стала основою викладацької діяльності надалі в Українській академії мистецтв. За цією концепцією навчання тривало упродовж чотирьох років, протягом яких студенти вивчали теорію, отримували практичні навички, працювали разом із вчителем над отриманими замовленнями. Своїм бажанням віднайти коріння, тверду основу на котрій можна розвивати сучасний живопис, він «інфікував» небайдужих до цієї проблеми, і як наслідок – створив власну школу.

За розробленою ним навчальною програмою навчалося не одне покоління «бойчукістів». Особливість навчального процесу у майстерні художника полягала в тому, що студенти, вивчаючи теорію, одночасно виконували практичні завдання. Вони знайомилися зі зразками асирійського, єгипетського мистецтва, що знаходилися у майстерні, рисували візантійські та староукраїнські ікони. Їздили в експедиції по українським селам, де збирали полотно, вишивку, килими, посуд. Вихованцями школи стали Іван Падалка, Василь Седляр, Оксана Павленко, Антоніна Іванова, Іван Липківський та багато інших першорядних українських художників. Їхні твори 1920-1930-х років: розписи Червоноармійських луцьких казарм, оформлення Київського оперного театру до I Всеукраїнського з'їзду волосних виконкомів (1919 р.), Харківського оперного театру до V Всеукраїнського з'їзду рад (1921 р.), Київського кооперативного інституту, Всеукраїнського селянського санаторію ім. ВУЦВК на Хаджибейському лимані (1928 р.) і Харківського Червонозаводського театру (1933-1935рр.). Це перші значні монументальні живописні ансамблі в українському мистецтві радянського періоду.

Одним з однодумців, хранителем творчих принципів майстра, творчість якого заслуговує на увагу дослідників, був його молодший брат – Тиміш Бойчук. Він повністю увібрав характер мистецтва брата, розвивав його ідеї у своїх творах. Був незамінним на класах у школі – студенти не завжди розуміли поставлених М.Бойчуком завдань, Тимко ж, був асистентом, він завжди розумів чого саме вимагає брат і міг пояснити це решті учнів.

Тимофію було важче від інших – Михайло покладав на нього всі свої надії. Разом із тим, творчі засади Т.Бойчука мають індивідуальний характер, а його роботи репрезентують український наївізм – переосмислення художніх моделей етнокультури.

Ще одним значним представником школи монументального мистецтва, котрий зробив значний внесок у розвиток українського малярства першої третини ХХ століття, є Микола Рокицький. Він був найменшим серед усіх і тому ставлення до нього було особливо теплим. Зображальні методи М.Рокицького дещо різняться з методами решти бойчукістів. Хоча ідея робіт цього художника не виходить за межі неовізантизму, характер його творів різко відрізняється серед усього доробку бойчукістів. Для його робіт притаманне оригінальне композиційне вирішення, захоплення навмисною геометризацією елементів, примітивізація рис обличчя зображених. Це позбавляє його твори ліричності та вносить дисонанс у стилістику.

На жаль, не усі сучасники М.Бойчука розуміли характер його мистецтва. Тривалий час панувало лише приблизне уявлення про напрям у монументальному мистецтві 1920-1930-х років, названий «бойчукізмом». Це пов'язане, перш за все, з тотальним знищенням творчої спадщини представників бойчукізму. Чудом вціливши окремі твори, фотодокументи, репродукції не давали уявлення про визнану в усьому мистецькому світі школу М.Бойчука, що існувала в Україні і була ліквідована тоталітарним режимом наприкінці 1930-х років. Разом зі своїми творами зникали з довідникових джерел імена художників, що стало гарантом для радянської влади про цілковите викорінення з мистецтва та свідомості українців напряму неовізантизму або ж, як його прийнято іменувати, бойчукізму. Але генетичний код неовізантизму був збережений в інформаційних каналах української культури ХХ століття. Так, за межами радянської України в художньому житті Львова 1930-х років неовізантизм, як один із напрямів новітнього національного монументального мистецтва, започаткованого М.Бойчуком, знайшов своє продовження і став відчутним серед інших європейських течій та шкіл. Його рисами – народним примітивом і витонченою духовністю позначені художні твори П.Холодного, М.Федька, П.Ковжуна, В.Крижанівського, Л.Хвістека, Я.Музики, котрі шукали нових шляхів для української культури, розвиток і примноження якої розуміли як засіб збереження нації. Хранителями мистецтва М.Бойчука виступали й художники української діаспори – М.Осінчук, С.Гординський, П.Холодний (молодший) та ін.

Плідним виявилось започатковане Бойчуком мистецтво і на теренах Польщі, де неовізантизм був одним із новітніх напрямів станкового і монументального сакрального мистецтва, яке в 1910-1930-х роках розвивали учні Бойчука – Хелена Шрамм та Кароль Хіллер і до 1960-х років продовжувала Софія Бодуен де Куртене.

Традиції неовізантизму М.Бойчука та його принципи національного мистецтва розвивали у своїх художніх доробках митці 60-80-х років ХХ століття, а саме А.Горська, В.Зарецький, В.Задорожний, І.Литовченко, О.Заливаха, І.Марчук і ще багато інших майстрів. Приречене тоталітаризмом на забуття, ім'я Михайла Бойчука відродилося разом із незалежністю України. Адже саме його творчість відіграла вирішальну роль у створенні нового напрямку в українському авангарді, яким став неовізантизм, що був не тільки новою стильовою програмою, а й цілісною, теоретично обґрунтованою концепцією розвитку українського мистецтва ХХ ст.

Список використаної літератури

1. *Басанець Т.* Монументальна практика бойчукістів: Одеська майстерня / Т.Басанець // Образотворче мистецтво. – 1999. – № 1-2. – С. 83-85.
2. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття:* Антологія / Упоряд. Р.М. Яців. – Ч. 1. – Львів: Нац. академія мистецтв; Ін-т народознавства НАН України, 2012. – 232 с.: іл.
3. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична*

думка ХХ століття: Антологія / Упоряд. Р.М. Яців. – Ч. 2. – Львів: Нац. академія мистецтв; Ін-т народознавства НАН України, 2012. – 422 с.: іл.

4. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття*: Антологія / Упоряд. Р.М. Яців. – Ч. 3. – Львів: Нац. академія мистецтв; Ін-т народознавства НАН України, 2012. – 832 с.: іл.

5. *Ковальчук О.* Михайл Бойчук и его школа / О.Ковальчук // Великие художники. – 2005. – № 99. – 31 с.

6. *Кравченко Я.* Школа Михайла Бойчука. Охрім Кравченко. 1903-1985. Художник і час / Я.Кравченко. – Львів: Оранта, 2005. – 302 с.

7. *Міщенко Г.* Іще раз – бойчукісти і наш час / Г.Міщенко // Образотворче мистецтво. – 1997. – № 1. – С. 42-45.

Резюме

Аналізуються питання творчості та відображення національного стилю у творчості Михайла Львовича Бойчука.

Ключові слова: стиль, творчість, М.Бойчук, національна культура.

Summary

Korniychuk S. An exposure of national stylistic is in work Mikhail Boytchuk: **culturological aspect**

The questions of work and reflection of national style are analyzed in work of Mikhail Leo Boytchuk.

Key words: style, work, Mikhail Boytchuk, national culture.

Надійшла до редакції 21.10.2012 р.